

El mestre que va callar

A en Martí Farré i en Joan Haro, amb agraïment.

El silenci és el xiscle de les víctimes, deia algú. No sé si el teu silenci durant tants anys era aquest xiscle o simplement el preu de sobreviure. Aquest escrit, estimat pare i mestre meu, té intenció indagatòria, però també aspira a tancar definitivament vells embalatges precintats per la pols d'un món obscur i relliscar per unes intimitats, no sé si per indulgència o senzillament per acabar d'un cop l'angoixa que em provoca el dubte.

M'hi vaig decidir en primer lloc gràcies a les paraules d'en Joan Haro, entranyable amic de la infància daurada, en una entrevista a País Petit número 18, (p. 40-43, 21), on recordava el meu pare, Miquel Farré: «[...] un respecte i una comprensió excepcionals», però també els seus mestres, la qual cosa és molt commovedora i signe d'altura moral. Ja ho deia Camus quan li van donar el Nobel: «Primer vaig pensar en la meua mare i després en vostè», referint-se al seu mestre, «[...] el seu treball i el seu cor generós». Però, sobretot, la revelació em va venir gràcies al teu nét, en Martí, jueu de mèrit i quasi tan tafaer com tu i com jo —o potser més, vés a saber—. Em va trametre un escrit aparegut recentment al butlletí del Centre d'Estudis de les Garrigues —tu vas néixer a Juneda—, signat per Jesús Giménez, membre de la Federació Espanyola de Treballadors de l'Ensenyament (FETE-UGT) de les Terres de Lleida. Analitzava una recerca sobre el que es va anomenar «la revolució pacífica dels mestres», un grup d'ensenyants d'escoles rurals que varen conformar l'associació Batec, destinada a la renovació pedagògica en plena il·lusió republicana. Considerant que la cultura faria dels seus alumnes homes i dones lliures, aquests mestres feien seva la màxima que la intel·ligència és com un empelt de la passió. Tenien l'obsessió per la construcció d'aquest espai en clau del destí i del futur del país; alguns, portats per la inquietud de

millorar les condicions laborals d'aquells companys, s'afiliaren a la FETE. Tu i la teua mare —la meua àvia Antònia Solé— éreu d'aquests.

Estimaves amb fervor la teua mare, una dona delicada, amb un llenguatge polit i amb fort accent de ponent i una mirada neta que irradiava dolcesa. Cuidàveu els tres germans petits, car el vostre pare no hi era. Us imagino parlant sobre les vostres il·lusions i els vostres projectes en el paisatge de les oliveres eternes i l'herba torrada de juny, converses que potser recordàveu en les estades de l'àvia a Verges, amb aquella discreció que era el segell del vostre temperament. De fet, jo vaig atrapar més d'una vegada

converses que potser fecundaven el combat de la vostra memòria. A l'hora que els sols es ponen i moblen la tarda d'ombres, jo rememorava que l'àvia continuava aixecada fins tard, amb la mirada cansada seguint la nit clara, mentre el temps relliscava en el tub dels dies; es resistia a deixar que s'esborressin els records per la goma de les

nits. Potser, com tu, somniava les tendres paraules i les dolces promeses que ella, dona sola amb una vida plena de pedres, us havia fet, als quatre fills, mentre esperava que s'inventessin les roses eternes. Al matí la tornava a observar mentre s'emmirallava: era com si li tornés una imatge carregada d'estranyeses que ella intentava rebutjar. Em mirava i em somreia amb aquella fragilitat que m'envoltava com un domini màgic, i em sentia segur, com si fos una barca en un riu quiet.

Si la infància es nodreix de moments com aquests, la vellesa no és més que l'habitució al pas del temps. Temo que a ella li va costar molt arribar a aquest estat d'ànim; el buit que varen patir no va tenir límits i els va deixar l'ànima assegurada en un vagó amb seients de fang.

I va venir l'horror: els feixistes varen guanyar i tots aquells mestres foren depurats i es conjurà el desastre. La gran majoria, com un dels teus germans, van ser separats

*L'ahir té el seu domini i potestat:
la força cohesiva del record,
l'enfilall de la nostra identitat*

(Josep M. Roquer, *La caixa negra*)

PEIXATERIA

COLL

L'ESCALA
TORROELLA DE MONTGRÍ

p Ferrer PERE RANDA
PERRUQUER

1976 - 2011
més de 35 anys
(prenent el pel...)

AVINGUDA JOSEP PLA, 42
17200 PALA FRUGELL (GIRONA)
TEL. 972 302 719

de l'ensenyament; d'altres s'exiliaren. Els readmesos vàreu estar a la cua de les possibilitats de promoció. A tu la guerra t'atrapà a Maçanet de Cabrenys, on vares poder exercir els teus ideals fins al final; la mare, a pesar del seu tarannà conservador, et va fer costat per amor. Tu i els teus germans –dos mestres i un metge compromesos amb ERC– vàreu poder retornar del camp d'Argelers. Va venir el que va venir i paràreu a Verges, per sort meva. El món s'havia esquarterat i alguns intentaven refer el país, esborrat per l'onatge de la història com si fos un castell de sorra.

Paciència, inconsciència, entusiasme... fins avui, a punt d'ésser lliures. Ho vares canalitzar participant quasi compulsivament en organitzacions cíviques, però sobretot en la que més representava la barreja de fidelitat envers una tradició i envers un poble: la Processó. Curiosament us vàreu barrejar tant els qui havíeu patit la més cruel derrota com els qui no hi havien estat implicats: us il·luminava el desig de futur, entusiastes i resistents. Mentrestant, tu i la mare seguíeu a l'escola, a la Placeta. Fèieu el que podíeu i més, com tants altres mestres, intentant neutralitzar situacions sinistres i vergonyants. A casa expressàveu sense embuts el vostre menyspreu pel franquisme, que trobàveu bàrbar, mediocre i absolutament detestable. Sempre he imaginat la protesta airada de la mare en el més enllà, per la ironia macabra de fer-la traspasar el 20N.

I així em vas deixar un llegat d'absències. Al final podies haver-te penjat les medalles als teu mèrits, com feien tants, però no ho vares fer per vergonya pròpia i aliena, pel teu defugir qualsevol exhibició, i més d'aquest tipus, i per un pudor que creies necessari, car s'havia de sortir de les golfes de l'obscuritat amb la serenor deguda. Creies que així es gesten les accions realment grans.

Em quedo, doncs, amb la teva història feta de renúncies. Recordo un instant revelador en els moments més foscos: Érem a Cantallops, el poble de la mare, i contemplàvem el puig Neulós, que es desemboirava lentament, mentre vàiem jugar uns nens; de cop, vares sentenciar

amb un posat escèptic: «La pilota que un nen llança puja més que l'esperança que això s'acabi...» I així i tot vares continuar en la teva destinació més estimada: la teva escola. T'agradava submergir-te en la idea d'educació que sovint m'esmentaves: «Sembrar amb amor, regar amb paciència i esperar amb convicció.»

Un 9 de gener, ja a l'hospital on et visitaria la mort, enmig d'un silenci fred i mentre notava la calidesa de la teva mà, amb mirada boirosa i trista em vares dir: «Avui fa cinquanta anys que van caure Juneda, Poblet i el Tarrós, el bressol de Companys...» Aquella nit em va semblar més llarga que mai, tot enfilant imatge rere imatge en la agulla del meu jo. Quan el coixí de l'albada em va despertar del tot, vaig recordar aquell vers de Màrius Torres amb què et vaig dir adéu: «Oh Pare de la nit, del mar i del silenci, jo vull la pau, però no l'oblit.»

JOSEP M. FARRÉ I MARTÍ

PLANXA I PINTURA

autoPlacid S.L.

Jaume Aiguabella Ros

REPARACIÓ DE VEHICLES DE TOTES LES MARQUES

Tel. 972 77 61 00 - Fax 972 77 61 01 - Mòbil 699 46 20 13 - Closa d'en Llop, 64 - 17130 L'ESCALA - autoplacidsl@espai-i.com